

Viering 'Vriendschap en intimiteit'

Kristin Vanschoubroeck

20 mei 2007

Veertien dagen geleden was ik bezig met de voorbereiding van een reis naar Bourgondië, die we volgend jaar met La Verna willen maken. We zouden ook graag naar Taizé gaan en ik was wat informatie aan het verzamelen over dit oecumenisch centrum. Ik vernam dat er in de kerk van Taizé een icoon van de vriendschap staat. Toen ik op de website zocht naar die icoon, las ik dat op de laatste internationale bijeenkomst in Taizé elk Europees land een kopie van die icoon heeft gekregen met de bedoeling kleine pelgrimages van vertrouwen en verbondenheid te organiseren. De icoon die ons land kreeg, was toevallig (?) net nu in een Gents klooster en vandaag mogen we ze in ons midden hebben.

De benaming 'icoon van de vriendschap' verwijst naar de woorden van Jezus zoals ze zijn opgetekend door de evangelist Johannes. Het zijn bijna zijn laatste woorden. Hij sprak ze uit tijdens het laatste avondmaal met zijn vrienden: "Heb elkaar lief. Zoals ik jullie heb liefgehad zo moeten jullie elkaar liefhebben."

Oorspronkelijk gaat het om een zeer oude Koptische icoon, gemaakt in Egypte in de zesde eeuw. We zien Christus die zijn arm liefdevol om de schouders legt van de monnik Menas. Menas was gevlucht naar de woestijn toen de christenen uit Egypte in de derde eeuw vervolgd werden.

De historische figuur Menas staat symbool voor iedere mens. Net als hij zijn ook wij vaak op de vlucht, nog niet klaar om de volheid van het leven en van vriendschap en liefde uit te dragen. Soms hebben we het nodig om te schuilen.

De arm van Christus op deze icoon – en let erop hoe lang die arm is – drukt uit hoe Menas bemoediging en steun krijgt van zijn vriend, zodat hij de woestijn zou durven verlaten om terug de wereld, de samenleving, het leven in te gaan. Ook wij hebben mensen nodig, vrienden die ons liefdevol uitnodigen om uit onze woestijn, ons isolement, onze veiligheid te komen en te durven leven vanuit onze kracht.

*Terwijl hij nog met de mensen in gesprek was, dienden zich buiten zijn moeder en zijn broers aan. Ze vroegen hem dringend te spreken. Iemand zei tegen hem: "Uw moeder en uw broers staan buiten, ze willen u spreken." Hij antwoordde: "Wie is mijn moeder en wie zijn mijn broers?" Hij maakte een gebaar naar zijn leerlingen en zei: "Zij zijn mijn moeder en mijn broers. Want ieder die de wil van mijn Vader in de hemel doet, is mijn broer en zuster en moeder."
(Matteüs 12, 46-49)*

Op het eerste gezicht kan de keuze voor dit stukje evangelie vreemd lijken. Wat heeft deze tekst met vriendschap en intimiteit te maken?

Jezus maakt hier een onderscheid tussen biologische banden en geestelijke banden. Hij legt uit: mijn moeder en mijn broers en mijn zusters zijn zij die de wil van de Vader doen. 'De wil van de Vader doen' begrijp ik als: luisteren naar je innerlijke stem die je laat weten wat je te doen hebt. Dat kan iets helemaal anders zijn dan wat je familie van je verwacht.

Voor veel mensen zijn hun ouders, hun moeder, hun vader, wel hun biologische ouders, maar niet hun ouders in de geest. Het is niet gemakkelijk om je daar bewust van te worden. Vaak gaat dat met schuldgevoelens gepaard. Ik hoorde het onlangs nog: een vrouw vertelde dat ze door de keuze die ze maakte haar ouders veel pijn deed en dat zij haar verweten dat zij minder lang zouden leven omdat hun dochter die weg ging. De vrouw droeg dit als een zware last met zich mee. Ze vroeg zich af: moet ik omwille van hen dan een andere keuze maken? Dat kan toch niet? Ik moet toch mijn eigen leven leiden'.

Het zou een opluchting zijn indien die vrouw begrip of ten minste ruimte kreeg van haar ouders. Nu echter moet ze kracht vinden in zichzelf. De steun van vrienden is hierbij van onschatbare waarde voor haar. Zij zijn nu haar familie, haar broers en zusters in de geest. Met hun steun kan ze innerlijk meer afstand nemen van haar biologische familie, wordt ze minder afhankelijk van hun goedkeuring en kan ze groeien in eigenwaarde.

De woorden die we hoorden in het evangelie brengen ons bij de universele wijsheid dat de mens de navelstreng die hem verbindt met zijn herkomst uiteindelijk moet verbreken, wil hij een persoon, een individu met een heel eigen roeping en een heel eigen bestemming worden. In de christelijke traditie is 'de persoon' altijd een belangrijk gegeven geweest: jij bent een uniek iemand in de ogen van God. Jouw naam is geschreven in de palm van Gods hand. Net als elke mens ben jij enig.

Ook andere religieuze tradities verwoorden deze wijsheid. In de Bhagavad Gita, het heilig boek van het hindoeïsme, staat een gelijkaardig verhaal. Van Krishna, de hoofdfiguur uit de Bhagavad Gita, wordt verteld dat hij Arjuna oproept om ten strijde te trekken tegen diens familieleden. Geen enkele verzoeningspoging met zijn boosaardige neven hielp immers. Krishna geeft dus aan Arjuna de raad hen in het gevecht te doden. Het is een wrede tekst. En toch drukt dit verhaal een bijzondere, diepere werkelijkheid uit. De oproep van Krishna gericht aan Arjuna is in feite een oproep aan de mens om de familiebanden los te laten en zo eindelijk vrij, eindelijk een individu te worden. Het betekent dat Krishna ons oproept om ons 'ik' te realiseren en ons niet langer op te sluiten in het veilige 'wij' van de familie.

De teksten waar we hier bij stilstaan, zijn actueel, want ze sluiten aan bij wat veel mensen vandaag aanvoelen. Velen moeten zich immers van bepaalde familiale gedragingen en overtuigingen bevrijden. Voor sommigen is de strijd met de familie heel zwaar. Het kan ook om een strijd met de partner gaan.

We leven in een tijdperk van groeiend zelfbewustzijn. Veel families hebben het moeilijk, sommige vallen uiteen. Kinderen kiezen niet meer automatisch de weg van de ouders.

Ook veel huwelijken hebben het moeilijk of stranden. Huwelijken waarbinnen de partners onvoldoende zichzelf kunnen zijn, waar ze zich niet meer geborgen voelen bij elkaar of waarin de ene zich niet gekend voelt door de andere vallen uiteen of gaan door een transformatie.

Dit uiteenvallen of deze verandering kan zich manifesteren door een scheiding, maar kan zich ook innerlijk voltrekken. Veel partners leven in een relationele eenzaamheid, waarbij het gemis aan begrip, tederheid en genegenheid diep snijdt. Er kan een grote onmacht zijn om elkaar nabij te zijn. Goede wil of wilskracht volstaan vaak niet om de pijn die daarmee gepaard gaat te helen. Het getuigt van rijpheid als partners dan de intimiteit kunnen loslaten die niet meer bij hun leven past. Het is een bevrijding voor veel mensen als het huwelijk of het partnerschap beleefd kan worden volgens 'wat er is' en niet langer volgens 'wat ze zouden willen dat er is' of volgens algemene normen en verwachtingen.

Met het wegvallen van de dwingende vanzelfsprekendheid van familie- en huwelijksbanden krijgt de mens wel de kans om in zichzelf thuis te komen en kan hij eindelijk worden wie hij ten diepste is: een individu, een mens die op eigen benen kan staan, die zelfstandig kan denken en die zich in zijn leven laat leiden door zijn eigen inzichten en overtuigingen.

Veel mensen zien deze weg van individualisering als egoïstisch. Ook heel wat mensen die deze weg gaan, vragen zich af of dit wel goed en juist is, of ze niet te veel aan zichzelf denken. Het gaat vaak om een weg met veel angsten, schuldgevoelens, vragen, twijfels en onzekerheid, een weg met veel eenzaamheid ook.

Niet langer leven volgens wat anderen verwachten, maar wel volgens je eigen roeping, vraagt helder inzicht en moed. Reflectie is belangrijk.

Hier komen we op het domein van de vriendschap. Vaak immers zijn het vrienden, zielsgenoten die luisteren naar wat in je leeft, die je begrijpen en die je niet veroordelen. Zo kan je zoeken naar wat echt en waarachtig is voor jou.

Bij vrienden voel je je veilig. En die veiligheid laat toe dat je ook je schaduwkanten, je ontgoochelingen in mensen, je kwaadheid en je verdriet, je eenzaamheid kan uiten. Ook datgene waar je beschaamd om bent kan in een vertrouwensvolle vriendschap gedeeld worden. Het uiten van wat in je leeft, geeft je de ruimte om jezelf te leren kennen en trouw te worden aan wie je bent. Wat eens je kwetsbaarheid was, kan door de beleving van vriendschap en het delen van het innerlijke omgezet worden in je grootste kracht.

Vriendschap bevrijdt de onvermoede, soms onstuimige mogelijkheden in jezelf en kan een grote kracht in beweging zetten. Zo worden stilaan je gevoelsleven en je persoonlijkheid sterker en ben je klaar om de weg naar je hoger bewustzijn en naar je hart te gaan. Om die weg te kunnen gaan is een sterk basisvertrouwen in jezelf noodzakelijk. Immers als je jezelf kent, respecteert en aanvaardt, dan moet je de ander niet meer bestrijden. Dan heb je het vermogen om je vanuit je autonomie op een nieuwe manier met andere mensen te verbinden: in vrijheid, met respect, in gelijkwaardigheid en met het vermogen de ander te laten zijn wie hij is.

Als diepe vriendschap ook gepaard gaat met een verlangen naar lichamelijke intimiteit en erotiek kom je in een nog grotere volheid van leven. Je hart kan zo diep geraakt worden door een ander dat deze gevoelens op de voorgrond komen en dat je rationaliteit naar de achtergrond verdwijnt. Je normale terughoudendheid valt weg, je onberispelijke imago is niet langer belangrijk. Je hebt voeling met de gek, de dwaas, de puber in jezelf. Er komt nieuw vuur in je leven en je krijgt nieuwe kracht. Als de hartstocht ontwaakt, dan wordt de ziel jong en vrij en danst ze weer.

Zulk een gebeuren is voer voor vele poëten.

Goethe schreef daarover in de eerste strofe van het gedicht 'Gezegend verlangen':

*Vertel het alleen de wijze, niemand anders,
want het gepeupel zal spottend lachen.
Ik wil prijzen wat ten volle leeft,
wat verlangt te branden tot de dood.*

In het verlangen naar de ander, naar de geliefde gaat echte vitaliteit schuil. Als je toegeeft aan die creatieve hartstocht, brengt ze je naar de ultieme toegang tot verandering en vernieuwing. Deze groei brengt pijn mee, want al het mooie maar ook alle schaduwen komen aan het licht. Het is echter een heilige pijn. Het zou veel tragischer zijn deze diepten angstvallig te vermijden en te blijven steken in de buitenkant van het vertrouwde en het veilige.

Als je de persoon vindt die je liefhebt, dan gloeit het smeulende vuur van verwantschap op. Je wordt je bewust van elkaar en je hebt het gevoel elkaar altijd al gekend te hebben. Liefde opent de deur naar oeroude herkenning. Eindelijk kom je thuis. Een heimwee dat diep in jezelf verscholen lag, komt naar boven. Zoals Euripides zegt: 'twee vrienden, één ziel'. Je eenzaamheid en je ballingschap zijn voorbij en je komt thuis in het huis van verbondenheid. Je herkent de ander als degene in wiens hart je kan thuiskomen. Deze liefde is paradoxaal: in deze liefde vind je je individualiteit en tegelijk wordt ze in deze liefde opgeheven.

Maar ook in dat sprookje (want dat is het toch) komen vaak veel obstakels opduiken. Het aardse leven kan veel hindernissen op de weg plaatsen, waardoor een diepe en blijvende beleving van deze liefdevolle vriendschap niet mogelijk is of mogelijk blijft. Dan begint er opnieuw een weg, namelijk die van het loslaten. De pijn die hiermee gepaard gaat, is ook een heilige pijn. De tranen van verdriet zijn de andere kant van de speelsheid en de blijheid die eerder je deel waren. Nu is het tijd voor de pijnlijke kant van de liefde, die van het afscheid en de smart. Bitterheid, opstandigheid en ook wanhoop kunnen nu je deel worden en je voelt wat existentiële eenzaamheid betekent.

Maar ook deze gevoelens brengen je bij het diepe mysterie van het leven.

Waarachtige liefde is immers sterker dan ieder afscheid, sterker dan alle loslaten en alle pijn. Je kan je geliefde loslaten, maar wat blijft, is de liefde.

Eerst zet het vuur van de liefde je in lichterlaaie, nadien loutert ze je en geleidelijk aan brandt je 'ik' geleidelijk op.

Niets brengt een mens zo dicht bij de eigen zelveoosheid als de liefde. Deze zelveoosheid heeft nog slechts één doel, dat is dienen. Je ego wordt het werktuig van je hartbewustzijn. Je eigen verhaal maakt ruimte voor het verhaal en het leven van de anderen. De liefde die je najoeg voor jezelf vanuit een intens zielsverlangen wordt nu getransformeerd tot universele liefde. En is dat niet wat Jezus en met hem zoveel grote spirituele leiders ons zijn komen leren?

Dat is voor mij de betekenis van de icoon: de afbeelding van Christus als de universele mens, die ons vergezelt, die ons een duwtje geeft, die ons troost als alles uitzichtloos lijkt, die ons hoop geeft als we ontmoedigd zijn, die het gelaat is van God.

Allen zijn we geroepen om die universele mens te worden...